

NAPOMENA

Katančićeva *Izabrana djela*, pjesnička i znanstvena, priredena u ovom izboru, pojavljuju se, poslije Matičeva kritičkoga izdanja (1940), prvi put u zasebnoj knjizi, ali u posve novom, dosad najobuhvatnijem kritičkom izdanju. Uvršteni su oni tekstovi na hrvatskom i latinskom jeziku (pa i jedna pjesma na mađarskom) koji Katančića najobuhvatnije predstavljaju kao pjesnika, književnoga znanstvenika, prevoditelja, leksikografa-kritičara, sveučilišnoga profesora zaokupljenoga hrvatskim jezikom i starinom, pjesmom i knjigom. Sve izabrane pjesme sadržava: Katančićev prvotisak *Fructus auctumnales* (Zagreb, 1791) i *Geographia vetus* (Budim, 1826), Matičevo izdanje, priređivačeva knjiga *Povratak zavičajnicima* (prigodnice *Tri Jose* i *Poskočnica Pana i Talije na Crnom brdu*, dotad nepoznate) i dvojezično izdanje Katančićeva autografa *De poesi Illyrica libellus* (Osijek, 1984), koje je priredio Stjepan Sršan. Prijevodi Katančićevih latinskih pjesama preuzeti su iz Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 3. (*Hrvatski latinisti*, 1970), priređivača Vladimira Vratovića. Odu *Blažu Tadijanoviću, provincijalu* sadrži Akademijin *Zbornik radova o Vidu Došenu i Blažu Tadijanoviću* (Osijek, 1981). Katančićeve prijevode tekstova s latinskoga prezentira *Sveto pismo* (Budim, 1831), a na latinski *Knjižica o iliričkom pjesništvu*. Njegova se posebnost kao dvojezičnoga pjesnika ogleda upravo u prepjevima vlastitih pjesama iz zbirke *Fructus auctumnales*, latinskih na hrvatski (ode 12: *Roditeljim Martina Perczki*), a hrvatskih na latinski (prvoga *Razgovora pastirskog: Carmen bucolicum*), pronadenima u njegovu usporednom prijepisu. U njima se, zapravo, ovjerava primjena pravila staroklasične prozodije u metričkim oblicima "iliričke" versifikacije. Katančićevu pak autobiografsku pjesmu *Stirps Katanich* priređivač

objelodanjuje u novom prijevodu, kao i druge dosad neprevedene latinske pjesme. Katančićevu leksikografsku kritiku sadrži predgovor jezikoslovnoga leksikona *Etymologicon Illyricum*, pronađenoga u Budimpešti, ondašnjem Budimu, prvi put objavljen u XXI. knjizi Akademijina zbornika *Dani hvarskog kazališta* (Split, 1995), a sada u popravljenom izdanju.

Tekstualni oslonac *Izabranim djelima* Katančićev je izvorni tekst, prvotisak ili autograf. Nastojao sam ga tumačenjima i rječnikom približiti što širem čitateljskom krugu, polazeći od namjene Matičine biblioteke. U njihovoj je transkripciji primijenjen suvremeni slovopis. U pravopisu su sačuvani Katančićevi jezični oblici, njegovo morfonološko pravopisno načelo, ovisno o stilskim, semantičkim i sintaksičkim obilježjima pojedinoga teksta. To je načelo uspostavio i usustavio sâm Katančić u svom prijevodu *Svetoga pisma*, u *Pridgovoru pri našaoca iliričkog* (§ 4), i u predgovoru leksikona *Etymologicon Illyricum*: narodni jezik hrvatski novoštokavsko-ikavskoga književnojezičnoga tipa (“izgovora bosanskog”), koji je, kao “podobniji”, vlastitost zajedničkoga književnojezičnog standarda, od Jakoba Mikalje i Jurja Barakovića do Antuna Kanižlića i Matije Antuna Relkovića (s pomnjom zabilježen “u moj narodni izgovor”).

Valja ponovljeno zaključiti: svoj hrvatski jezik i pisce Katančić naziva “iliričkim” i slovinskim, kako jezik nazivaju i Kanižlić i pisci na koje se obojica pozivaju (a ne “ilirskim”, kako je u prijevodima Katančićevih tekstova i u stručnoj literaturi), ali i “slavno-iliričkim”, kako Katančića redigira Grgur Čevapović, i “slovinski bosanskoga izgovora”, kako u izvornicima i sam piše. Pod jezikom “dialecti Bosnensis” on podrazumijeva “nostris”, a ne “vulgo”, upravo slovinski, nama pripadni književnojezični idiom, gramatički i pravopisno normativan, koji je u ono vrijeme bio jezik slavonske književnosti. Time Katančić upućuje i na povezanost hrvatske književne baštine XVIII. st. sa zajedničkom bosanskom i primorsko-dalmatinskom književnošću, pisanom na novoštokavsko-ikavskoj podlozi. U *Knjižici o iliričkom pjesništvu* on je hrvatsku književnost protegnuo na cijeli povijesni prostor “pravog Ilirika”: Hr-

vatsku, Slavoniju, Dalmaciju, Bosnu, Podunavlje i Potisje, i donosio tekstove u sva tri idioma, štokavskom, kajkavskom i čakavskom, idući prema njima od slavonsko-podravskoga izgovornog jezika. Pluridijalektno zasnovani su i njegovi rječnici, a cijeli hrvatski jezični prostor obuhvatio je i svojom leksiografskom kritikom (v. uvod u *Etymologicon*).

Stari Valpovčani govore starim “paurskim” poddijalektom donje Podravine, punim duljina i ritma, “koje se u današnjem književnom sve više krati i zatire” (Josip Hamm u svojoj disertaciji o Katančiću, 1934). Katančić je i taj “vulgo” unio u svoje rječnike, navlastito u *Pravoslovnik*, ali ga je podčinio književnojezičnomu slovinsko-slavonskom većinskom standardu svojih klasika, Jurja Barakovića, Antuna Kanižlića, Kačića, obojice Relkovića. Naglasci i nadslovni znaci koje je bilježio, pojedini pučki starogovorni ekavski oblici koje je zadržao (*beda, celov, hleb, seno*) i pravopisno načelo kojega se držao (prvo Relkovićeve ortografije, pa *Uputjenja k' slavonskomu pravopisanju* A. Mandića), odaju njegovu zavičajnu slavoničnost. Prema tome, u transkripciji teksta i prijenosu riječi i grafema iz Katančićevih izvornika, poštivano je i sačuvano Katančićevo oblikovno i razlikovno načelo.

Glasovne promjene on drži i piše na korijenskoj i prijelaznoj razini, čuvajući osnovni lik morfema (*častni, lužki, mužki, srdce, svetc*) ili pak govornoj (*karamfil, liljan, slavulj, ufatiti*), koja je u tekstovima zadržana. Pučki govor u Slavoniji nije poznao glasa *h*. Kada ga Katančić piše ili ne piše gdje mu ima i nema mjesta (*bihu, hoće, kruh, svih; hodilo, nahumio*), pišem ga gdje mu je mjesto po etimologiji, i do danas zadržano u izgovoru (*dah, hodak, hode, hrđa, puhni*), a ne pišem u aoristu, imperfektu i imperativu, kada ga on ne piše (*čû, rekô; bijau, nošau, plakau; skupiu! učiniu!*). Primijenjeno načelo o njegovu pisanju postavio je već Blaž Tadijanović: “Gdigodir se naodi, ondi valja da se i čuje njegov glas.” Postupili smo po njegovu i s pisanjem (ne)umetnutoga *l*: gdje ga on ispušta u suglasničkom skupu *bj, mj, pj, vj*, ne pišemo ga (*šibje, zemja, kopje, zdravje*), iako Hamm ističe da je u valpovačkom kraju epenetsko *l* samorodno, pa otud i u njega brojne dublete: *dubli/*

dublina, korabja/korablja, zemja/zemlja, slavje/proslavljen. Te i sve druge dublete, kolebanja i nedosljednosti, a najčešće u dvoslovcima *tj, dj* (*bratja/braća, ladja/lađa, takojer/takodjer/također, tretji/ trećoj* i sl.), poprimio je Katančić od Kanižlića i Relkovića, a “naročito od prvoga” (Hamm). U izvornicima on razlikuje *tj* i *dj* od *ć* (ch) i *đ* (gy) po postanju, ali više ne pristaje na njihov izgovor, ipak ih piše, po primatu starine, a kad piše *ć* i *đ*, onda ih i izgovara. Umećem glas *j* između samoglasnika u nekim riječima (*bia* > *bija*, *koi* > *koji*, *neaki* > *nejaki*, *saviajuć* > *savijajuć*, *udie* > *udije*), a samoglasno *er* pišem *r*, u koje ga u izgovoru slijeva i Katančić (*berdo* > *brdo*, *cerno* > *crno*, *serdce* > *srce* i *srdce*, *vertlovim* > *vrtlovim*).

Izvorni Katančićevi tekstovi imaju naslov koji im je dao autor, a naslovi prijevoda su prevoditeljevi ili priređivačevi. *Etymologicon Illyricum* (lat. etymologicum) naslovljujem *Etimologikon ilirički*, u obliku koji je bliži Katančićevu naslovu, od njega izabranom i proširenom u uputnicama, umjesto isto sadržajno odgovarajućim naslovom: *Ilirički etimološki leksikon* (ili *rječoslovník!*). Sadržajem on odgovara značenju koje imaju rječnici intelektualne nadgradnje: Mikaljin *Thesaurus*, Belostenčeva naslovna izbranica *gazofilacij* i *Kratek pridavek* njegovu *Gazophylaciumu*, ili pak *Avvertimenti* u Della Bellinu *Dizionariju*, koji nadopunjuje *Indeks Latino-Italicus* (!), ili *Supplementum* u Sušnik–Jambrešićevoj “slovoknjizi” *Lexicon* ili “svemu sabranom i složenom” u Stullijevu *Rječosložju slovinskom* (iliričkom) i Voltićevu *Ricoslovníku illiriskoga jezika*.

Raniji prijevodi pretisnuti su uz najnužnije ispravke i prilagodbe prvotisku ili izvorniku. Tekstove *Knjižice o iliričkom pjesništvu* i predgovora leksikonu *Etymologicon* prevoditelj Stjepan Sršan ponovno je sravnio s autografom. Svi Katančićevi stihovi u početnom retku pisani su velikim početnim slovom, prema načelu i praksi Kanižlićeva “slovosložja iliričkog” u izvornim tekstovima, u *Fructus auctumnales* i *De poesi* samoga Katančića. Tekst u oblim zagrada je Katančićev ili prevoditeljjev i ranijih priređivača, a u uglatim je zagrada tekst priređivača ovoga izdanja.

Katančićeve tekstove prate priredivačeva nužna objašnjenja nazivlja, neuvrštena u *Tumač*, potom u *Tumaču imena i izraza* i u *Rječniku* s podacima o njemu, izvornosti i smislenosti teksta, riječima, izrazima, imenima i teorijskom nazivlju iz njegova minuloga svijeta ili pjesnikova okružja.

S. M.